

„A szexualitás semmiféle szerepet sem játszott”

DIE ZEIT: *Bude úr, 1968-at izzóan védelmezik és forrón támadják. De azt senki nem vitatja, hogy valami fontosat jelent. Vajon mit?*

Heinz Bude: 1968 volt az utolsó forró forradalom, és az első cool lázadás. A Rudi Dutschke köré szerveződött SDS-frakció a húszas évek elszalasztott pillanatait próbálta újra életre kelteni olyan írásokkal, mint Lukács György *Történelem és osztálytudata* vagy Walter Benjamin *Történelemfilozófiai tézisei*. De ez csak egy kis kör maradt volna, ha nem lett volna az a sok huszonéves, akiket egy hallatlan vágy mozgatott. Ki az ötvenes évek kriptájából, elmenekülni a lemosható műanyag asztalterítés konyhaasztaloktól. '68 mindenekelőtt olyan emberek tébolyult útra kelése volt, akik nem tudták, hogy mit akarnak, és hogy kik is ők.

ZEIT: *Ön már hosszú évek óta a „Szövetségi Köztársaság családregejnyén” dolgozik, először a „légvédelmi ki-*

segítő szolgálatosokról”, akik 1926 körül születtek, aztán a hatvannyolcasokról akar írni. Mi áll itt a „családregejny” koncepciója mögött?

Bude: Alapjában véve a saját életrajzi tapasztalataimról van szó. Van két fiútestvérem, akik mindketten a háborúban, egy-egy szolgálati szabadság alatt fogantak; az egyik 1940-ben, a másik 1944-ben született. Ők tulajdonképpen hatvannyolcasok, még akkor is, ha semmi közük nem volt a mozgalomhoz, mert az egyik kamionsofőr volt, a másik meg asztalos. Apám 1911-ben született, mint cserkész megfordult az ifjúsági mozgalomban, aztán a húszas évei végén részt vett a Lengyelország elleni támadásban, aztán részt vett a francia hadjáratban, és végül 1950-ig orosz hadifogságban volt. Anyám egy ambiciózus katolikus vasutas-családból származik; a két gyerekével Emslandba, egy parasztházba evakuálták konyhai cselédként, 1918-as születésű, ugyanúgy, mint Helmut

Schmidt. Én 1954-ben, a „berni csoda” évében születtem. A szüleim számára én voltam a házasság és a családi élet újrakezdésének ígérete. A családom története valahogy a német társadalom egészének története a II. világháború után, a végrehajtott tömeggyilkosságok árnyékában. Ebben a történetben, akárcsak Edgar Reitz *Heimat*-filmjeiben, az tárul a szemünk elé, miként tudott egy társadalom a kollektív örülettől elszakadva, nemzedéki töréseken át odáig eljutni, hogy ma Európa gazdaságilag legerősebb és politikailag talán leghatalmasabb országává vált.

ZEIT: *Ön némi visszafogottsággal viszonyult a hatvannyolcasokhoz új könyve viszont egyfajta melankóliát és depressziót áraszt, a hősök kudarcát ecseteli. Hogyan jutott el A-ból B-be?*

Bude: Azt a kérdést tettem föl magamnak: hogyan lehet megérteni a háborús gyerekek egész generációját, akik a romok között nőttek föl, és aztán fiatalokként kipróbálták a felkelést. Egy 1940-ben született kislány, 1944 októberében egy késő este, nem egészen ötévesen a nővérével és az anyjával a Friedrichstrasse-i pályaudvarról a rendező pályaudvar felé halad, keresztül a szétbombázott Berlinen, és az az érzése, hogy a pokolban van. Ő aztán híres feminista lesz, aki semmi kétséget sem hagy afelől, hogy a nők is bűnrészesekké válnak, ha nem képesek megérteni a

saját korukat. Megtanultam megérteni azt a generációt, amely 1968-ban keresett valakit, aki ki tudná vezetni a pokolból. Ezért ez a könyv címe: *Adorno a romok gyermekeinek*.

ZEIT: *De nem jelenti-e ez a mozgalom depolitizálását? Hiszen a közkeletű felfogások szerint a hatvannyolcasok hajtották végre a Szövetségi Köztársaság nyugatosítását és demokratizálását, elindították a szexuális felszabadítást, és mindenekelőtt gondoskodtak arról, hogy a zsidókkal szemben elkövetett tömeggyilkosság témává váljék.*

Bude: Én ezt másképp látom. A szexuális felszabadítás már sokkal korábban elkezdődött, Hildegard Kneffel, a *Constanze* című folyóirattal és Beate Uhséval, a műrepülés-pilótával, és a kora miatt légvédelmi kiegészítő szolgálatos Oswald Kolléval. Azokban az interjúkban, amelyeket a mozgalom szereplőivel készítettem, a szexualitás semmiféle szerepet sem játszott. 1968 inkább csak megnehezítette azt, ami itt már régóta folyamatban volt, mivel mindent filozófiailag megterhelt, és princípiummá próbált fölemelni. És érdekes módon éppen a férfiak, akikkel beszéltem, voltak görcsösek. A hatvannyolcasok a demokráciát is, mint a népakarat felderítésére vonatkozó eljárást, alapjában véve inkább megvetették. Szerették a forradalmat, de nem szerették a demokráciát. És még maga Auschwitz sem volt '68-ban

téma. Vagy csak nagyon indirekt módon, mint Max Horkheimer tézisében: „aki a kapitalizmusról nem akar beszélni, annak a fasizmusról is hallgatnia kell”.

ZEIT: *Van az a híres fénykép a Kommune I-ről, akik meztelenül, mintegy kivégző osztag előtt állva, egy falnál sorakoznak föl. És ebben általában a náci áldozatokkal való tudatlan azonosulást látták; és csak úgy falták a zsidó remigránsok munkáit is: Adorno, Horkheimer és Marcuse műveit. Így egy kicsit furcsán ugyan, de az apák bűneit próbálták távol tartani maguktól. Más szerzők, mint pl. Götz Aly, aztán még tovább mentek és a hatvannyolcasokat magukat hasonlították a nácikhoz.*

Bude: Nem tudom. Ebbe a képbe túl sokat lehet beleinterpretálni. A *Kommune I* a korai APO happening-gyára volt. A meztelenek parádéja. Négy férfi és három nő háttal áll a kamerának egy fehér fal előtt. Csak a kisfű a kép jobb oldalán fordul hátra, és nyilván azt kérdezi, hogy mi is történik itt. A trükk abban áll, hogy védtelenné teszik magukat, és ezáltal a kép az ő kezükben van. A személy a kamerával, akinek nagyon fontos volt a kép, már nem tehet mást, csak lenyomja a gombot. A hatvannyolcas módszer itt azt mondja: valami egészen mást csinálunk, és ezáltal a szálakat a kezünkben tartjuk.

ZEIT: *Az első demonstráció, amelyen ön 1968-ban (vagyis 14 évesen) részt vett, a prágai bevonulás elleni demonstráció volt. Ezek a demonstrációk a liberális antikommunizmus szelleméből következtek – ez olyasvalami, amit általában nem szoktak összekötni 1968-al, és amit olyan emberek képviseltek, mint Ernst Fraenkel vagy a politológus Richard Löwenthal, akiket a diákok eléggé utáltak.*

Bude: Igen, a liberálisoknak, a szociáldemokratáknak, sőt még a szocialista antikommunistáknak sem volt esélyük a hatvannyolcas egyetemisták körében. Hogy különösen a zsidó remigránsok az előadások megzavarásában az SA módszereinek visszatérését látták, arról sok egykori hatvannyolcas (akik mára professzorok lettek) már hallani sem akar. Az empátiának ezt a leblokkolását nem tudom megérteni. És ezen az sem segít, ha most a generáció néhány intellektuális szószólója a rigorózus kommunizmusról a rigorózus liberalizmusra lovagol át.

ZEIT: *A hedonizmusból, amelyet még mindig 1968-hoz kötnek, Önnél nem sok minden maradt meg. Nem volt ez egy vidám történet?*

Bude: '68 összességében elég komoly és vigasztalan volt. Gondoljon csak a rá következő hetvenes évek különböző pártalapítási kísérleteire, maoista, szovjet és trockista színezettel. Itt sok életenergia pazaroló-

dott el. Az 1977-es német ősszel aztán mindennek vége szakadt. Megnéztem magamnak a körülrajongott Ulrike Meinhof föllépéseit Werner Höfer *Internationales Frühshoppen* című műsorában, és aztán az interjúkat, amelyeket röviden az illegalitásba vonulása előtt adott, és még most is nagyon jól értem Heinrich Böll kétségbeesését, aki még 1972-ben a *Spiegelben* arra ragadtatta magát, hogy „szabad elvonulást” követeljen Ulrike Meinhof számára.

ZEIT: *Az egyik fő ellenvetés jobbról és balról a hatvannyolcasokkal szemben az, hogy az önmegvalósításukkal hozzájárultak minden kötelék felbomlásához, a kommercializáláshoz és a szexualizáláshoz, vagyis, hogy tulajdonképpen ők találták föl a neoliberalizmust. Van ebben valami?*

Bude: Ebben annyiban van valami, hogy 1968 elindított valamit, amit egyes szám első személyű politikának nevezhetünk, amely azt kérdezi, hogy az én személyes hogylétem hogyan függ össze a társadalmi viszonyokkal. Végére is az akkor népszerűvé váló társadalom-fogalom is tartalmazott egyfajta distanciát a társadalommal szemben. Semminek nem kell úgy lennie, ahogy

van, mindent meg lehet kérdőjelezni. Ez az, ami annyira idegesíti 1968 kritikussait: hogy a kötelékeket és a kötelezettségeket már nem tekintik egyszerű adottságnak, hanem fáradtsággal és erőfeszítéssel helyreállítandóknak és fenntartandóknak. 1968 behajtja ennek a költségeit, de a nyereséget természetesen mindenki maga szeretné zsebre tenni.

ZEIT: *Lehet azt mondani, hogy ön egyszerre terapeutája és bírója a hatvannyolcasoknak?*

Bude: Igen, én ezt üzenném a hatvannyolcasoknak: ti a felszabadítás egy hallatlan kísérletére vállalkoztatok. És ebben a forradalmi arroganciát kevertétek a lázadó buzgalommal. Ez a ti örökségetek, és azt nem lehet előre látni, hogy valami ilyesmi lehetséges lesz-e a közeljövőben. Most 70 és 80 között vagytok, és látjátok, hogy a jobb- és baloldali kortársaitok lassan meghalnak. Most már mehetek és megengedhetitek, hogy a gyerekeitek és az unokáitok valami mást csináljanak.

Megjelent: *Die Zeit*, 2018. január 25. 39. A kérdező Mariam Lau volt.

FORDÍTOTTA WEISS JÁNOS